
UDK 800.861 : 801.2
Originalni znanstveni rad

Primljeno: 3. 10. 1987.

Ivan IVAS
Filozofski fakultet, Zagreb

DVOČLANI GOVORNI OBLICI U JAVNOM GOVORENJU

SAŽETAK

U neverbalnom se sloju govora (govorni oblici i govorni ritam) pojavljuju univerzalno i neposredno prepoznatljiva obilježja nestvaralačkog govorenja. Javni je govor ponekad pretjerano uravniljanjem jednakih govornih oblika. U nestvaralačkom govoru govorni oblici i govorni ritam maskiraju tekstualnu (verbalnu) razinu i nose najvažniju obavijest. Obradeni su manji, dvoakcenatski govorni oblici s primjerima u kojima besmislenost ili suvišnost teksta pokazuje prednost govornog oblika ili ritma nad logičkim smislom. Posebno je obraden oblik i-veze, tj. dvoakcenatski govorni oblik u kojem su veznikom i vezana dva leksema. Obilježja nestvaralačkog govorenja nisu vezana za pojedine jezike, žanrove i teme, nego za vrstu govornih situacija u kojima na govorne oblike izrazito utječu društveni odnosi, to jest u kojima govornici igraju svoje društvene uloge.

Vlast oblika (ritma)

Tema je ovog teksta *govorni oblik*, a posebno njegova važnost u nekim tipovima javnog govorenja.¹ Često se, naime, u javnom govoru može primijetiti mjestimično pravilniji raspored prozodijskih signala, što je za prozne oblike neuobičajeno jer im metar nije konstrukcijska osnova. Ritam se u takvim slučajevima pojavljuje u kvazimetričkoj realizaciji — kao elementaran sljed očekivanih oblika.² Ritam se tada odvaja od teksta i čini se da je njegova poruka važnija od tekstovne poruke. To je posljedica govornikova prepuštanja ritmu nekog tipa govorenja i, ujedno, zanemarivanja logičke (referencijalne) funkcije govora. Ritam je u javnom govoru ispred logičkog smisla kad govornik ne poručuje ništa drugo nego svoje sudjelovanje i društvenu pripadnost. Govornik tada podsjeća na stihoklepca koji riječima popunjava unaprijed zadanu formu — taktirajući zadane stope i stihove, izabire riječi kojima će moći ostvariti željeni broj slogova u stihu, cezuru na očekivanom mjestu, glasovno podudaranje sa završetkom prethodnog stiha itd. (U tako sklepanim stihovima i ne čuje se drugo nego mehaničko klopavanje stopa.) Ritmičke oblike koje pjesnik mrmlja u potrazi za leksičkim materijalom Šklovski zove zvukovnim mrljama.³ Da bi označio prevagu poticaja ritmičke sheme i zvukovnih asocijacija na oblikovanje govornog izraza, Frye upotrebljava izraz »babble«, u prijevodu »brbljarija«. Frye navodi primjere gdje ritam prethodi i upravlja odabirom riječi — predjezični dječji govor, dječje pjesmice, pjesme uz rad, te svugdje gdje je u osnovi pulsacija bliska plesu koja je ispunjena bezmislenicama. »Bjelodano prvenstvo ritma pred smislom«, kaže Frye, »redovito je obilježje pučkog pjesništva, a stih se, kao i glazba, naziva 'lakim' kad god ima ritamsku akcentuaciju kola s plosnatim točkom.«⁴ Dobar dio formativnosti tradicionalne usmene književnosti posljedica je prvenstva ritmičkog obrasca. Mnštvo govornih formula objašnjava

[1] Iako je razmatran u vezi s tekstalnim (verbalnim) slojem poruke, govorni je oblik zvučna osnova govora bez jezične artikulacije. Osim vizualnih komunikacijskih sredstava, i od jezičnih znakova odvojena govorna osnova smatra se neverbalnim komunikacijskim sredstvom.

[2] U svakodnevnom je govoru uobičajeno da se izraz *ritam* upotrijebi za ponavljanje s pravilnim razmacima. Izraz *disritmično* funkcionira kao suprotan izrazu *ritmično* i znači ono što je odstupilo od očekivanog poretka. Tako upotrebljavan izraz *ritam* smislom se približava izrazu *metar*, koji znači stalan raspored prozodijskih signala u stihovno organiziranom govoru, to jest pulsirajuću osnovu na kojoj se izmjenjuju ritmičke figure. Ritam se doživljava kao pojava pravilnosti jer se u poeziji (i muzici) doživljava u odnosu prema svojoj metričkoj podlozi. No ritam ne mora biti samo pravilan (i očekivan) odnos, pa ga zato treba razlikovati od metra. Ovdje upotrebljen izraz *ritam* uključuje i smislove najranijih upotreba izvornog starogrčkog termina, a to su: karakterističan, najčešće proporcionalan, oblik; shema; raspored; poredak. Među tako raznolikim značenjima izraza *ritam* prisutna su i dva oprečna - poimanje iz okoline izdvojenog, karakterističnog oblika nespojivo je s pojmom poretka, to jest pravilnog i zato očekivanog nizanja iz kojeg se ništa ne ističe. Da bismo izbjegli dvosmislenost, izrazima oblik i figura označavat ćemo izdvojene oblike, a izrazi ritam i ritmiziranost upućivat će na očekivano pojavljivanje prozodijskih signala

[3] Novica Petković, »Od formalizma ka semiotici«, BIGZ—Jedinstvo, Beograd, 1984, str. 132/133.

[4] Northrop Frye, »Anatomija kritike«, Naprijed, Zagreb, 1979, str. 311.

se i čvrstom metričkom osnovom zbog glazbene pratnje (npr. gusle) i potrebom izvođača da si olakša pamćenje i izvedbu velikog broja pjesama (epska tehnika). Prvenstvo i moć zvukovne mrlje ilustrirat će primjeri gdje se zarad nje tolerira tekstualna suvišnost i besmisao. Najčešći je rezultat sinonimija:

»Mlad delija tremu prilazio
Vasilije dvoru dohodio«
(ruska narodna).⁵

Tamo gdje sinonimije ne može biti, kao kod brojeva, tekst zbunjuje:

»Sedme je noći preminula,
Osme je noći ona umrla«
(finski spjev Kalevala).⁶

Da se preko gramatičkog neslaganja prelazi za volju zvukovnog slaganja, dokaz je česta izreka »Nekad bilo, sad se spominjalo«.

No čini se da ipak nije riječ samo o toleriranju očite zališnosti, besmislenica i agramatizama. Korijene takvom govornom ponašanju treba potražiti u mističnim govornim formulama koje su pratile drevne religiozne obrede. Odsutnost prepoznatljivog smisla nije slučajna proizvod takvih formula, nego nužan uvjet, jer uobičajenim se riječima ne može transcendirati zemaljski smisao, niti komunicirati s nadnaravnim silama. Svoju svetost i važnost kao posrednika s nadnaravnim vračevi su znali podržavati čudnim (između ostaloga i govornim) ponašanjem. Nešto od ritmiziranog besmisla ritualnih formula i opčinjavajuće uravnjenosti proročanskih besjeda i bajanja pokušat ćemo pronaći u sraslosti ritma i smisla u nekim primjerima iz suvremenog javnog govorenja, tamo gdje su zvukovne mrlje rječitije od teksta jer je riječi sazivao ritam.

Izgleda da proznom izrazu mjestimična ritmizacija nikad nije bila strana. Suvremeno govorništvo više ne upotrebljava postupke starih oratora kao glasovno podudaranje na krajevima perioda ili rečenica (homeoteleut) ili ritmizirane rečenične završetke (klauzule), no velik dio retoričkih figura ili počiva na govornom ritmiziranju, ili ih obavezno prati naglašen govorni oblik. Tome pripadaju anafora, epifora, simploka, anadiploza, asindeton, polisindeton, epizeuksa, paralelizam, etimološka figura, paronomasija, asonanca, aliteracija, tautacizam, a izrazito su govorno oblikovane i sve vrste antiteza (antimetabola, slavenska antiteza, korekcija, kontrast, hijazam). Budući da metar nije konstrukcijsko načelo proze, svaki se ritmizirani dio izdvaja kao figura.⁷ No kod pretjeranog ponavljanja prozodijskih obrazaca figura kao da

[5] Ovim dvostihom iz ruske svadbene pjesme R. Jakobson ilustrira kanonizirani paralelizam (»Lingvistika i poetika«, Nolit, Beograd 1966, str. 311), a N. Petković navodi ga i kao primjer za sinonimiju (»Od formalizma ka semiotici«, str. 132).

[6] Ovaj primjer također navodi N. Petković u knjizi »Od formalizma ka semiotici« (str. 132).

[7] Tako oblik osjetnije počinje utjecati na ukupan sadržaj poruke. Uzajamni utjecaj oblika i sadržaja sprečava nas da neke figure proglasimo neritmičkim. Kao što ritmiziran govor uvjetuje klizanje označenih i označitelja, tako i tekst koji obiluje prenesenim značenjima automatski biva čitan ritmizirano i s »lirskom« rečeničnom melodijom.

nastoji rastegnuti svoje granice do granica cijelog iskaza i tada više nema izdvajanja manjih ritmičnih dijelova iz veće disritmične cjeline.

Posljedica je pretjerivanja u ponavljanju govornih obrazaca neartikuliran, monoton govorni tok, koji slušaocu ne daje isturene točke kojima bi mogla poteći oblikotvorna linija razgraničenja — linija kojom bi poteklo značenje. U tom su smislu uravnjeni (kontinuirani) i oni govori koji samo površinski djeluju reljefno (diskontinuirano) — tipovi govora s izrazitim intonativnim varijacijama, čestim pauzama, skandirajućim naglascima. U javnim nastupima nevjешtih i nepripremljenih govornika gomilaju se oblici s povećanom napetošću na krajevima fonetskih blokova, što čujemo kao uzlaznu intonaciju prije stanke (gotovo uvijek dišne) i isticanje (rečenični naglasak) posljednje riječi u bloku. Inače svojstven nabrajanju, ovaj se oblik pojavljuje i kad se tekstem ne nabraja. To je najčešća govorna epifora, ne svjesno upotrijebljena kao figura. Česti su i slični rečenični počeci — anafore — koji nisu praćeni prikladnim sintaktičkim paralelizmom. Poznat nam je i tip političkog govorenja za koji je karakteristično dodatno napinjanje završetaka blokova. U takvom se tipu govora otvoreni finalni slog naglo koči, što skupa s izrazito jasnom dikcijom i skandirajućim naglasnim udarima daje izlaganju prijeteći ton i ostavlja utisak o govorniku kao nadležnom govorniku i autoritativnom odgajatelju. (Istaknuti se dijelovi govora lakše uče i pamte.)

Ovaj je medij neprikladan za finiju analizu i dokumentiranje govornih oblika, pa ćemo se ograničiti na opis samo nekih oblika uravnjenog javnog govorenja. Obradit ćemo neke manje govorne oblike, mahom dvoakcenatske (jer se sastoje od dvije govorne riječi), a najopširnije će biti prikazan oblik koji zovem i-vezom. Prije toga, potrebno je nešto više reći o obliku ili figuri općenito.

Figura ili (ob)lik

Figurama zovemo dijelove govora koji se zatvorenošću, homogenošću i većom čvrstinom izdvajaju iz govorne pozadine. Ovdje ćemo se baviti isključivo govornim oblicima, to jest vremenskim skupinama koje prostornost postižu tako da organiziranim odnosima sličnosti i razlika načas ukidaju linearan slijed elemenata govorne poruke. Ističući se na pozadini, i govorna figura izaziva za figure značajno iskustvo drugosti (očudenje). U osnovi je određenja figure uopće, pa tako i govorne figure, osjet prostornosti, pa počnimo i mi plastičnim, to jest primjerom. Zamislimo da neki kalup punimo različitim materijalima (glinom, plastičnom masom, gipsom, metalom...), a dobijene primjerke poredamo i usmjeravamo pažnju časa na materijal, časa na oblik.

Naizmjence ćemo u tim figurama zapažati razlike (različite materijale) i sličnosti (jednak oblik). U prvom će slučaju sadržaj biti materijal, a u drugom slučaju sadržaj će biti oblik. Kalup, dakle može poistovjetiti ono čemu je dao oblik.

Kratka Genetteova definicija: Figura je uobičajeno odstupanje od uobičajenosti⁸ — pogada njezinu dvostrukost: u figuri se najčešće pojavljuju i poznato i nepoznato. Češći su, izgleda, slučajevi kad poznato (shema) prevladava, a takvim ćemo se slučajevima ovdje baviti. Budući da je govorniku stalo da se isticanje prepozna, pribjegava poznatoj tehnici. I k tome, ono što se doživljava kao izdvojeno, lakše se pamti i ponavlja. Zato ćemo figuru ili oblik tretirati prvenstveno kao način, metodu, tehniku ili kalup. Oblik smo možda navikli vezivati za konkretno i pojedinačno pojavljivanje bića, a u govoru za pojedinačnu materijalizaciju misli, a sada ga pokušajmo pojmiti kao zaustavljanje kretanja i apstrakciju, to jest kao tip. Kad se izražavamo, nužno zaustavljamo i ukalupljujemo pokrete duše koje oblikujemo.⁹ Kalup je, doduše, obaveza komunikacijskoj svrsi, ali u nekim komunikacijskim situacijama ukalupljivanja daleko premašuje potrebe prepoznatljivosti koje obično zovemo zajedničkim kodom.

Pojedinačan se govorni čin počinje oblikovati u živčanom sustavu, da bi se potom nekoliko puta prefigurirao sve dok ne postane akustička pojava. Percepciji se govorni oblik nameće naglom promjenom govornog toka ili upornim ponavljanjem nekih elemenata. Nagli prekidi ili usjeci u govoru razgraničavaju i tako ističu ono što im neposredno prethodi i ono što im slijedi, a to su nagle promjene visine osnovnog tona (intonacije), boje i intenziteta, nagli prekidi, te prijelazi iz ozvučenog govora u šapat i obratno. Varijacije govornog toka također mogu biti tako raspoređene da organiziraju manje govorne cjeline.

Govor oblikujemo s više vrsta načina. Najprije načinima koji su prepoznatljivi preko granica pojedinih jezika jer im izraz slični sadržaju. Dinamičke se odlike unutrašnjeg života (promjene brzine i intenziteta) odražavaju na ponašanju. Kroz razne faze preoblikovanja govornog čina (živčani impulsi — motorika — zvukovi) provlače se neki odnosi koji sugovorniku omogućuju neposredno prepoznavanje govornikova stanja. Riječ je, dakle, o motiviranim ili prirodnim znakovima, koji omogućuju takozvano neposredno razumijevanje i koji nisu, za razliku od jezičnih znakova, čovjekova privilegija.¹⁰ Druga su vrsta načina jezici i njihove varijantnosti — prostorne, funkcionalne i socijalne — s kojima se još isprepliću i osobine pojedinog govornika. Jezici, podjezici, stilovi i tipovi imaju svojstven način artikuliranja slogovnog impulsa, objedinjavanja slogovnih impulsa u riječi, a riječi u veće ritmičke cjeline, te objedinjavanja govornih elemenata onim izmjenama napetosti i opuštanja koje rezultiraju intonacijom. Načini javnog govorenja u kojima do izražaja dolazi smisao oblika (ritma) ne vezuju se za pojedine jezike i stilove, pa ni za teme i žanrove, nego za vrstu situacije i mentalitet govornika. Po tome što su univerzalno i neposredno prepoznatljivi slični su prvoj grupi.

[8] Gerard Genette, »Figure«, Vuk Karadžić, Beograd, 1985. str. 52.

[9] Služim se Lukacsevima nazivima iz dihotomije koja stoji i u naslovu njegove knjige »Duša i oblici« (Nolit, Beograd, 1973).

[10] Petar Guberina ovakve je oblike nalazio analizirajući ujetnički stilizirani govorni ritam sudionika Krležine drame »Kristofor Kolumbo« u radu »Teorija o ritmu i primjena na jedno Krležino djelo«, Krležin zbornik, Naprijed, Zagreb, 1964.

Doživljaj figure posljedica je organizirane percepcije, koja na osnovi istaknutih elemenata u govornom stimulusu razgraničuje i okuplja elemente tako da bi rekonstruirala stanje izvora u trenutku odašiljanja. Uobličavanje (razgraničavanje i okupljanje), odnosno organizacija (hijerarhijski odnos elemenata) i jest ono što omogućuje značenje.¹¹ Baš zato što izgovorena riječ ne ostaje kao pismena na papiru, nego odleti (verba volant...), važna je govornikova svijest o tome koje će točke govornog niza istaknuti kako bi primaocu omogućio lakšu integraciju cjeline poruke. Ovakav promišljeni odabir rezultira organiziranjem diskontinuiranošću govorne poruke, koja pogoduje recepciji, također diskontinuiranoj.¹² Prepoznavanje manjih cjelina unutar govora omogućuje povremeno opuštanje u primanju. Prepoznavši nešto kao početak manje cjeline, slušatelj je u stanju predvidjeti tok i završetak tog oblika, pa smanjenom pažnjom samo provjerava svoja predviđanja. Pažljivim oblikovanjem svoje poruke govornik, dakle, može primatelju znatno olakšati primanje. No, budući da primatelj poruke očekuje i povremena umjerenja iznevjeravanja vlastitih očekivanja — jer samo tako može saznati nešto što prije nije znao — nizanje samo predvidljivih govornih oblika ubrzo će umanjiti njegovu pažnju. Uspavljujuća je kontinuiranost oblika nekih tipova javnog govorenja, te raznih vrsta službenog, obezličnog izjavljivanja. Takvi govori i ne računaju na pažnju (jer pažljivo bi osluškivanje moglo dovesti u pitanje njihovu smislenost), nego pretpostavljaju religiozan odnos auditorija.

Dvočlani govorni oblici

Male dvoakcenatske (i rjede troakcenatske) oblike, to jest oblike s dvije (i rjede tri) govorne riječi promatrat ćemo kao govorne njihaje.¹³ U dva (ili tri) govorna zamaha — akcenta — stvara se jedan (ili jedan i po) ciklus njihov-

[11] »Po geštalt-psihologiji, upravo je ono prvobitno izdvajanje omeđenih cjelina omogućilo da odraslima čulni svet izgleda kao nešto do kraja prožeto značenjem, jer, dok postepeno ulazi u čulno polje, značenje ide crtama koje je povukla prirodna organizacija; ono obično »ulazi u izdvojene celine«. Wolfgang Kohler, »Geštalt psihologija«, Nolit, Beograd, 1985. str. 104.

[12] »Iako govorenje teče kontinuirano, varijacije vrednota govornog jezika očite su naznake diskontinuiteta, dakle oblikovanja poruke primjerenog čovjeku i njegovoj percepciji. Jednolična upotreba vrednota govornog jezika oznaka je kontinuiranosti i ona smanjuje količinu primljene obavijesti... Diskontinuirana je percepcija primjerenog čovjeku, ali diskontinuiranost mora biti takva da omogući integraciju, cjelovitost, da omogući globalnost, koja je krajnji cilj percepcije... Diskontinuirana forma zapravo označava ključne točke globalne forme intonacije: promjene tona, intenziteta, tempa, prisustvo pauze označavaju ključna mjesta, najinformativnije elemente; promjena tona i prisustvo pauze označavaju smisaone cjeline koje se organiziraju oko najinformativnijih elemenata.« Branko Vuletić, Gramatika govora, GZH, Zagreb, 1980, str. 127—129.

[13] »Govorna je riječ definirana kao naglasna cjelina. U nju ulaze i klitike (proklitike i enklitike) — dijelovi govora koji su u pisanju izdvojeni, ali u govoru ne čine samostalne naglasne cjeline. U izrazu *prvi* i *zadnji* imamo, dakle, dvije govorne riječi — *prvi izadnji*.

nog gibanja, koji se svojom relativnom samostalnošću kao izrazitiji dio govora izdvaja iz govorne pozadine. Udvajanje je najjednostavniji postupak ucjelovljavanja jer se time već zadovoljavaju nužni uvjeti za doživljaj cjelovitosti: postojanje više od jednog elementa i povezanost tih elemenata u cjelovit oblik. Prepoznatljiv oblik uspostavlja i zatim potvrđuje očekivanja, čime izaziva osjećaj potpunosti, to jest završenosti. Cjelovitost visoko vrednujemo: doživljaj zaokruženosti vezuje se za iskustvo logičnosti i istine. Prvi elementi u slijedu znak su za obavezan, ili bar vrlo vjerovatan slijed drugih elemenata nekog govornog oblika. Implikacija obaveznog slijeda dijagram je logičkog izvoda: postavke, pa zaključak. Djelovanje govornog oblika u osnovi je kao djelovanje kojem teže tehnike ekonomske propagande i širenja glasnica: potvrđivanjem očekivanja i prihvaćenog sustava vrijednosti (što se uvijek može svesti na ponavljanje) nastoji se zatvoriti umirujući krug želja i stvarnosti.

Ovim se saznanjima koriste dizajneri ekonomsko-propagandnih poruka i političkih parola ili slogana, a ona nam također objašnjavaju popularnost nekih fraza u svakodnevnom govoru. Neke izrazito proporcionalne govorne oblike naveo je Jakobson kao primjere poetske jezične funkcije u slučajevima nepjesničkog govora.¹⁴ Za primjer *innocent bystander* kaže da bez ponovljene daktilske stope (— u u / — u u) nikad ne bi postala otrcana fraza. Kod troakcenatskih oblika *veni, vidi, vici* (poznata Cezarova izreka) i *I like Ike* (slogan iz predizborne kampanje američkog predsjednika Eisenhowera) u okupljanju elemenata u savršen oblik, osim podjednako trajanja tri njihajna impulsa, sudjeluju i paronomastički postupci. U našim su prilikama dobri primjeri uobičajenosti parola sintagme *bratstvo i jedinstvo* (gdje *jedinstvo* bolje upotpunjava očekivanu cjelinu nego što bi npr. izraz *sloga*), *bolja budućnost* (gdje je *bolja* bolje nego *sretnija*) i *radni narod*, gdje uz ponovljenu stopu (— u / — u) glasovna ponavljanja (r-d-n / n-r-d) podupiru poistovjećivanje smislova dvaju leksema i pridonose koherentnosti ove dvoakcenatske skupine. Dobra uobičajenost jedan je od razloga popularnosti uzrečice *ne-ma problema*. Za novi, najčešće općenitiji smisao koji frazemi dobijaju (često ne u izravnoj vezi s pojedinačnim značenjima leksema od kojih su sastavljeni) sigurno je odgovoran i koherentan govorni oblik.

Popularnost dvočlanog govornog oblika možda ništa ne može bolje ilustrirati od rimovanog slenga (rhyming slang) — govorne igre Iraca i Cockneya (fizičkih radnika na najtežim poslovima) koja je nastala u 19. stoljeću. U rimovanom je slengu najčešći dvočlani izraz. Njegov se drugi dio obavezno glasovno podudara sa zamijenjenim uobičajenim izrazom. Razumijevanje osim rime pomaže i kontekst: Duke of York — fork (viljuška), Jimmy Jammer — hammer (čekić), apples and pears — stairs (stepenice).¹⁵

Ako se mali oblici nižu jedan za drugim, njihova se izrazitost gubi, a govor se uravnjuje. Opširnije ćemo obraditi samo dvočlanu i-vezu u funkciji uravnjivanja govora, a na neke druge male govorne oblike samo ćemo ukrat-

[14] Roman Jakobson, »Lingvistika i poetika«, Nolit, Beograd, 1966, posebno strana 297.

[15] Julian Franklyn, »A Dictionary of Rhyming Slang«, Routledge and Kegan Paul, London, 1960 (1969).

ko upozoriti. Izdvojeni njihajni ciklus ostvaruje se u polusloženicama (*idejno-politički, idejno-teorijski, idejno-programski*), te fraznim spojevima kao što su *lomiti otpore, mijenjati klimu, ulagati napore, udariti temelje*. Udvajanje izraza nominalnom perifrazom također je moguće objasniti utjecajem obrasca njihovog ciklusa. Umjesto jednog glagola upotrebljavaju se dva izraza — glagol općenitog značenja i imenica: *pogriješiti — učiniti pogrešku, brinuti — voditi brigu, otkupljivati — vršiti otkup, popravljati — vršiti popravke*. Stajajući su epiteti svojstveni tradicionalnoj usmenoj književnosti, ali ni suvremeni govor nije bez njih. Formule kao što su *bijelo grlo, bijele ruke, lake noge, sinje more, crna zemlja, hladna voda, zelena gora i svijetlo oružje* stalna su popuna očekivane ritmičke sheme koja zahtijeva puni njihajni ciklus, to jest simetričan dvoakcenatski izraz. Pridjevi u ovim primjerima ne određuju pobliže imenicu, niti je ukrašavaju. Oni služe ukrašavanju govora ritmičkim figurama. Slično funkcioniraju stajajući »ukrasi« suvremenog javnog govora kao što su *jedan, pojedini, stanoviti, svojevrсни i određeni*. Kao što je more uvijek sinje i zemlja crna, tako se kao obavezni doživljavaju spojevi *dinamičan razvoj, aktivan nosilac, široka (ili konkretna) akcija i krupni koraci*. Automatskim popunjavanjem govornih oblika, a posebno kad govornik ima potrebu da pojača izraz gomilanjem vrijednosno obilježenih riječi, nastaju pleonazmi kao: *konkretna akcija (može li akcija biti konkretna?), jedinstvena kreativna stvaralačka fronta (kreativna je valjda isto što i stvaralačka)*. Postavši obavezno punjenje zadanog kalupa, ovi pridjevi ni govorniku ni auditoriju ne znače ništa više nego što znači svako opće mjesto govora - zaštitni znak jednog tipa ponašanja.

I-veze

I-veza je skupina od dvije tekstualne jedinice koje su vezane veznikom *i*, a u osnovi joj je najčešće dvoakcenatski (rjeđe troakcenatski) govorni oblik. To je prilično autonoman oblik i sintaktički (tekstualni su dijelovi povezani veznikom) i govorno (izdvojen je govornim sredstvima). Ali nizanjem *i*-veza svojstven se njihaj nastavlja do rečenične granice, pa i preko nje. Rečenice pretrpane *i*-vezama mogu se naći u raznim žanrovima, pa najprije pogledajmo šest takvih primjera. Posljednji je primjer izgovoren (točnije — pročitan) na radiju pa govornikove fonetske blokove prikazujem izdvojene u novi red.

Primjer br. 1 (književnost):

a) U bunar je nešto pljusnulo, palo i zamuknulo. Teška debela sjena priđe preko mog čela i preko dvorišta. Na trijemu, u kapelici, iza debelih tamničkih zidova dubokog podruma nešto diše, uzdiše, uzdiše i diše. Ta tišina muklo i strašno, sve tjeskobnije i užasnije bunca i duhopiri.

b) Pojutarjem i povećerjem lelujaju se livadama i proplancima tanke i koprenaste magle, a voće po plodnim granama ima boje cvijeća.¹⁶

Primjer br. 2 (novinska tužbalica):

[16] A.G. Matoš, »Okolo Lobra« i »Iz Samobora« (Naši ljudi i krajevi, Binoza, Zagreb, 1937, str 10 i 16).

Za njim je ostao svetao životni put u kome je savjesno i časno izvršavao svoje obaveze i dužnosti.¹⁷

Primjer br. 3 (likovna kritika):

Protičev kist poput skalpela secira i analizira formu, njegov mjerni instrument ostavlja tragove načinom i odlučnošću staklareva alata. Po glatkoj i napetoj površini platna i papira nižu se oštre crte i putanje — na sliku i prilikloazoniranih meda emajla ili strogih mreža vitraja.

Primjer br. 4 (sportsko novinarstvo):

Čitava zemlja slavi jednu veliku pobjedu. Naši sinovi, udaljeni hiljade kilometara, još jednom su proneli slavu i snagu svoje socijalističke domovine... Manifestacije koje su na vest o pobjedi buknule gradovima i selima, na velikim radilištima i radnim kolektivima, izraz su dubokog patriotizma i vere u snagu jugoslovenskih sportista koji brane boje svoje socijalističke otadžbine.¹⁸

Primjer br. 5 (političko govorništvo):

Savez komunista mora i u ovoj etapi revolucije potvrditi svoju snagu i sposobnost da se može uspješno boriti i s najtežim društvenim problemima i teškoćama, da može i mora nalaziti prava rješenja i za najteža i najkompliciranija pitanja, da otvara perspektivu i utire putove razvoja naše socijalističke revolucije. A da bi to mogao mora ustrajno graditi i jačati svoje idejno-političko i akciono jedinstvo.

Primjer br. 6 (unutrašnje-političko novinarstvo):

1. Kraševci će i nadalje proširivati i obogaćivati sirovinsku osnovu na domaćem tlu

2. udruživanjem rada i sredstava
3. svestranim radnim i poslovnim povezivanjem
4. izvan republičkih i općinskih granica
5. što je uvijek bila
6. i ostaje
7. trajna Kraševa orijentacija i praksa.

U primjerima iz Matoševih putopisa (1 a, b) i-veze ostvaruju mimetički ritam rečenice. U primjeru 1 a govorni oblik oponaša ravnomjerno disanje iz podruma (diše — uzdiše, uzdiše i diše, muklo i strašno, sve tjeskobnije i užasnije, bunca i duhopiri). U primjeru 1 b o lelujanju magle osim tekstovnog opisa i slike onomatopejske riječi *lelujaju*, govore i njihaji i-veza (pojutarjem i povečerjem, livadama i proplancima, tanke i koprenaste). Postupkom unutrašnje motivacije, to jest posebnim (najvjerojatnije svjesnim) raspoređivanjem govornih elemenata umjetnik je govor organizirao tako da slikovito

[17] Ivan Čolović ovaj primjer navodi kao ilustraciju utjecaja administrativno-političkog jezika na novo narodno stvaralaštvo. Ivan Čolović, Divlja književnost, Nolit, Beograd, 1985. str. 117.

[18] Primjer preuzimam od I. Čolovića (isto, str. 211). On ga navodi kao primjer »stila političkih govora i proglašenja i prazničnih pismenih zadataka«, te patosa patriotske retorike, koji pokazuje, kako kaže autor, upotrebu sporta kao sredstva političke propagande i okupljanja pod zastavom i himnom — jednako u pobjedi i u porazu.

potvrdi ono što istovremeno opisuje tekstualnim sredstvima. Tako ostvaruje umjetničkom govoru svojstvenu izražajnost, koju definiramo kao sličnost označenog i označitelja. Ovakvoj planiranoj ili učinjenoj ekspresivnosti svojstvena je velika impresivnost (konativnost), a upravo ta dimenzija nedostaje ritmu rečenica ostalih primjera. I u drugim primjerima (2 — 6) može se govoriti o mimetičkom ritmu, ali ono što ritam tih rečenica oponaša nije izravno vezano za sadržaj teksta. Monotoni ritam zanjihanih rečenica teško da je rezultat planiranog postupka. On navire silom govornog refleksa izazvanog govornom situacijom. Tom se automatizmu ne odupire govornikova svijest — on ne prolazi filterom retoričke pripreme i uopće retoričke svijesti o svrsi komuniciranja.

Vidimo da gomilanje i-veza nije vezano uz temu ili žanr, nego za situaciju kojoj odgovara (ili govornik misli da odgovara) svečan ton. Ovakav se ton ostvaruje dostojanstvenim njihajima u kojima najviše sudjeluju razne vrste i-veza — od onih koje vežu izraze sasvim različita značenja (A i B), do onih što vežu sličnoznačne izraze (A i A₁). Za prvu su vrstu primjeri: *platna i papira, rada i sredstava, republičkih i općinskih*, a za drugu: *obaveze i dužnosti, secira i analizira, načinom i odlučnošću, sliku i priliku, snagu i sposobnost, problemima i teškoćama, najteže i najkompliciranije, graditi i jačati, proširiti i obogaćivati, radnim i poslovnim*. Govorni oblik podupire identifikaciju vezanih izraza koji označavaju ono što se implicira: *savjesno i časno, po glatkoj i napetoj, slavu i snagu, dubokog patriotizma i vere u snagu, otvara perspektive i utire putove, idejno političko i akciono jedinstvo, orijentacija i praksa*. Neke se i-veze mogu tumačiti kao kratak sinatroizam (umjesto da se imenuje cjelina, navode se njezini dijelovi): *gradovima i selima, u velikim radilištima i radnim kolektivima*. U općem njihanju sudjeluje u trećem primjeru i veza s veznikom *ili: kloazoniranih meda emajla ili strogih mreža vitraja*. Također, manje se i-veze nalaze katkad unutar većih: *udruživanjem rada i sredstava i svestranim radnim i poslovnim povezivanjem*.

Posljednji je primjer zanimljiv jer u njemu vidimo različite intenzitete njihaja. Slabiji se njihaj ostvaruje unutar jednog bloka (blokovi 1, 2, 3, 4, 7), a pojačani, patetični njihaj ostvaruje se u dva bloka (5, 6) ovog primjera: *što je uvijek bila // i ostaje*. Ovakav patetični govorni oblik, koji objedinjuje dva susjedna bloka, obično prati i-veze u kojima se, kao i u navedenoj, sjedinjuju vremenski kontrasti: *bila je i ostaje, bila je i bit će* (prošlost i sadašnjost / budućnost), *postao je i ostao* (trenutnost i trajnost), te kontrasti mogućnosti i obaveze: *može i treba, može i mora, ne smiju i ne mogu*.

Najzanimljiviji su oblici sa sinonimnim i-vezama, pa zato evo još nekoliko primjera iz javnih istupa i pisanih tekstova:

- njezin je svijet beskrajan i prostran
- što se događa s položajem i ulogom radničke klase
- ovdje je potreban jači i snažniji znak
- to je opće mjesto uređenja i opreme pješačkih zona
- on odlično svjedoči o prosjeku i presjeku našeg doba i življenja
- zbog cjelovitijeg doživljaja i percepcije
- ljudska i društvena stanja i manifestacije
- jeste li imali na umu i vodili računa o...
- ima dosta primjedbi na uvjete života i rada

- i na području stambene politike ima zloupotreba i manipulacije
- prošlo je vrijeme za akademske diskusije i priče
- riječ je o publici koja nema cjelovitu i objektivnu sliku o Jugoslaviji
- veći i brojniji odlazak naših radnih ljudi na more
- treba stvoriti prostor masovnoj inicijativi na svim razinama društvene organiziranosti i u svim sferama našeg društvenog rada.

Učestalost i-veza, a posebno pleonastičnih (sinonimnih), u nečijem govoru može biti jedan od pokazatelja govornikove prepuštenosti govornom obrascu. Prilog br. 1 sadrži dvoakcenatske više ili manje sinonimne i-veze u suvremenom javnom govoru. Kriterij odabira nije bio učestalost (ili običnost) pojedine i-veze, nego zališnost ili pleonastičnost s logičkog aspekta. U popis su, dakle, ušle i one i-veze koje su jedinstvene ili rijetke, ali kod kojih sinonimnost ili impliciranost drugog člana u prvom članu i-veze govori u prilog prevlasti *govorne* figure.

Gomilanje i-veza ima bogatu tradiciju u folklornoj retorici i književnosti: puna ih je pučka frazeologija i usmena književnost. U narodnoj pjesmi vrlo česta dvočlana skupina sinonima, takozvani sinonimni par obično se opravdava metričkim uvjetima govorenja — izraz se udvaja da bi se dopunio preostali broj slogova u stihu:

- skoči Turčin rado i veselo
- on otide zemljom i svijetom
- o svom trošku i o svome blagu
- ja se bojim i strah me je ljuto
- ratujući i boja bijući.

No velika učestalost sinonimije ne samo u stihovima, nego u pučkoj i suvremenoj frazeologiji, dakle u nemetričkom govoru, obesnažuje ovakvo tumačenje funkcije sinonimije u narodnoj pjesmi. U prilogu br. 2 mogu se naći pleonastičke (sinonimne) i-veze pučke frazeologije.¹⁹ Ovaj je oblik najvjerojatnije izraz potrebe da se sugerira potpunost (sveobuhvatnost, cjelovitost, uravnoteženost, proporcija, savršenstvo). Zato je u osnovi svih vrsta i-veza suprotnost dvaju zamaha suprotnog smjera u jednom ciklusu govornog njihaja i u tom *govornom* obliku treba tražiti smisao figura o kojima govorimo. Smisao govornog oblika bjelodan postaje kad je odnos povezanih tekstualnih elemenata besmislen, uključujući tu i ponavljanje sadržaja sinonimom. Osnovni smisao cjelovitosti govornog oblika i-veze izvodi se iz njegove binarnosti, to jest supostavljenosti i suprotstavljenosti dvaju različitih dijelova jednog, što se daje svesti na poznatu formulu dijalektičkog jedinstva suprotnosti. Relativno je mali broj i-veza u pučkoj frazeologiji koje povezujući dva elementa ne ciljaju na smisao cjelovitosti, nego isključivo na suprotstavljenost ili antagonizam, kao što je to slučaj s primjerima *luk i oči*, *mačka i miš* i *bog i šeširdžija*. U većini frazema ovog govornog oblika preteže smisao sveobuhvatnosti. Taj se smisao gradi navođenjem dvaju elemenata koji bi trebali predstavljati cjelinu, pa tako imamo perifraze ili sinatroizme kao *dok je sunca i mjeseca* i »još se ne zna kada će *ljudi i strojevi* u polja«. Nešto čvršće cjeline

[19] Fraze u ovom i sljedećim prilogima nalaze se u: Josip Matešić, *Frazeološki rječnik*, Školska knjiga, Zagreb, 1982.

grade izrazi koji označavaju komplemente nekih cjelina, npr. u usporedbi »kao *prst i nokat*«. Doživljaj najčvršće cjelovitosti ostvaruju kontrasti koji angažiraju totalitet iskustva, to jest objedinjavanje vrlo udaljenih krajnosti, kao što je to u primjerima: *vatra i voda, dan i noć i nebo i zemlja*. Tu pripadaju i izrazi koji označavaju negativnu totalnost, kao *ni crne ni bijele*. (U prilogu br. 3 nalaze se i-veze koje smisao cjelovitosti postižu označavanjem manjih iskustvenih cjelina ili totalnosti.)

Snaga ritmičkog obrasca ove figure proizlazi iz koherentnosti koju joj daje njezina simetričnost.²⁰ Snažan asocijativni trag koji takav oblik ostavlja uvjetuje gotovo automatsko izgovaranje *B* nakon *A* (odnosno *A*₁ nakon *A*), a isto tako i jako predviđanje pojavljivanja oba člana u slušanju. Tome, naravno, pridonosi i često ponavljanje ove figure. Zanimljivo je da je broj slogova s obje strane najčešće jednak, a drugi dio ciklusa nikad nema manji broj slogova. (Točka mirovanja najčešće je prije sloga koji čini veznik *i*: s veznikom najčešće počinje drugi dio ciklusa). Da bi se postigla simetričnost, to jest ujednačenost trajanja dvaju zamaha, nejednakost u broju slogova kompenzira se ili razlikama u inherentnom trajanju slogova ili promjenama tempa. U mnogim pučkim frazemima osim podjednagog trajanja dvaju zamaha jednog ciklusa u objedinjavanju sudjeluju i glasovna ponavljanja. Time se u dva pokreta suprotnih smjerova još više naglašava njihova pripadnost istom ciklusu.²¹ Tako pojačan efekat kohezije jedan je od razloga popularnosti takvih frazema. (Za i-veze s paronomastičkom komponentom vidi prilog br. 4.)

Objedinjujuća snaga govornog oblika vidljiva je kad mu se podređuju značenja tekstualnih jedinica — obično tako da im se značenje uopći do stupnja na kojem funkcioniraju samo kao vrijednosna konotacija. U primjeru »*brže, stabilnije i bolje ostvarivanje stambene politike*« objedinjeni troakcentskim govornim oblikom izrazi *brže* i *stabilnije* uopćavaju svoj smisao do stupnja na kojem se konotacijom pozitivne vrijednosti mogu izjednačiti s izrazom *bolje* (*brže* = *bolje*; *stabilnije* = *bolje*). Da nije tako, izrazi *brže* i *stabilnije* u svijesti govornika i auditorija morali bi se pojaviti kao kontrast kretanja ili dinamičnosti (*brže*) i nekretanja ili statičnosti (*stabilnije*). Kad tekstualne jedinice u objedinjavajućem govornom obliku izgube svoju semantičku samostalnost i identitet i djeluju prvenstveno kao vrijednosne natuknice, gomilanje jednakovrijednih izraza doima se kao pleonazam — kao u primjerima *jačamo, produbljujemo i širimo; teže, dublje i sudbonosnije pojave*.



Govorni oblik, dakle, ne utječe na sadržaj samo u stihu, nego i u prozi. Ne samo da utječe — govorni je oblik, kad maskira tekst, glavni sadržaj. Koliko smo neosjetljivi na maskiranje teksta govornim oblikom, najbolje potvrđuje činjenica da tek prevoditelji naših tekstova na druge jezike uočavaju besmislenice koje, umotane u očekivane govorne oblike, u našoj javnosti

[20] »Kad nešto nazovemo simetričnim — onda je sigurno posredi neki izdvojen predmet.« Wolfgang Kohler, *Geštalt psihologija*, Nolit, Beograd, 1985, str. 131.

[21] Služeći se Brikovim terminima, možemo reći da tautologiju tekstualnih dijelova fraze podupire njezina »zvučno-slikovna tautologija«, što je način da se u proznom govoru označi »superlativ akcije ili kvaliteta«. Osip Brik, »Zvukovna ponavljanja«, u zborniku *Poetika ruskog formalizma*, Prosveta, Beograd, 1970, str. 155–165.

glatko prolaze.²² Svaka retorička figura, pa tako i *govorna* figura, može funkcionirati kao sredstvo uvjeravanja, to jest kao argument. Ritmičkim omotom teksta govornik može uokviriti (ograničiti, usmjeriti) primaočeve asocijacije i tako mu oblikovati mišljenje.

Gomilanje i-veza i grananje rečenice koje time nastaje oblikom i funkcijom podsjećaju na postupke »epske tehnike« — takozvana epska ponavljanja (stajalice riječi, epske formule, opća mjesta, epizode i digresije). Epska utrajanja nisu kao u bajkama, gdje se ponavljanjem proizvodi gradacija i stvara napetost (npr. junak uspijeva tek treći put), nego ponavljanje ovdje služi za retardaciju ili usporavanje radnje i smirivanje opisa.²³ Tako i ujednačeno valovito romorenje otklanja iz javnih govora dramatiku, te s povremenim zapjevavanjem postaje slično pjevanju uz gusle i pojanju u crkvi.²⁴

Umjesto čvrstog govornog oblika formule *A i B*, kojoj je svojstven zaokružujući povratni zamah (), nizanje i-veza, a posebno onih formula *A i A*, ukida prostornost ove figure i uravnjuje govor, pretvara ga u valoviti monotoni niz (). Elementaran valoviti ritam, koji iz nižih slojeva govornikove svijesti probija u ovim rečenicama, objedinjuje sve tekstem rečeno u nepodijeljen govorni oblik. I-vezama zanjihan i tako uravnjen govor pouzdano odvraća pažnju od referencijalog sloja poruke.²⁵ Oblikom i funkcijom takvom su govoru slični religijski obredni govori. Takvim se govornim oblicima, da parafraziram Levi-Straussa, kolektiv obraća samome sebi.²⁶

Tomaševski je, analizirajući Lenjinov govornički stil, pokazao mogućnost da se i-veza tumači kao figura izražajnog bogatstva, te kao postupak kojim se sugerira važnost sadržaja govora.²⁷ Pretpostavlja se da količina teksta kao dijagramski znak pokazuje važnost sadržaja o kojem je riječ (važniji sadržaj zaslužuje više mjesta, to jest vremena u govoru). Vjerojatnije je da

[22] Jedan prevodilac daje i ove primjere s doslovnim prijevodima na engleski jezik: servisna služba/servicing service; investiciona ulaganja/investment investments; socijalno-društvena sredina/social social environment; suradnja i kooperacija/cooperation and cooperation; naša privreda i naša ekonomija/our economy and our economy. Vidosava Janković, »Neka pitanja prevodilaštva«, u zborniku *Aktuelna pitanja naše jezičke kulture*, Prosvetni pregled, Beograd, 1982.

[23] O utrajanju vidi u Vladimir Prop, »Morfologija bajke«, Prosveta, Beograd, 1982. str. 80, 81, a o usporavajućoj funkciji ponavljanja kao jednom od postupaka epske tehnike vidi u Leksikonu književnih termina, Nolit, Beograd, 1985 (natuknica — Ponavljanje).

[24] U radu »Od informacije do kreacije« (u knjizi »Dikcijske teme«, Univerzitet u Beogradu, 1079. str. 66) Branivoj Đorđević tip govora koji proizlazi iz neusklađenog odnosa govornika i auditorija uspoređuje s deklamiranjem. Također navodi Huga Klajna, koji kaže da se deklamiranje u govoru javlja kad riječ zauzima više mjesta nego što joj u praktičnom djelovanju pripada, što se može zvati govorenjem radi govorenja.

[25] Primijenimo ovdje termine »monotoni niz« (Zareckog) i »estetika istovjetnosti« (Lotmana), iako se izvorno odnose na pjesnički govor. Suština je monotonog niza da kanoniziranim postupkom niže očekivane strukture i tako u prednji plan ističe kodnu informaciju, a zapostavlja referencijalnu. Monotoni niz privlači pažnju na odnose jedinica u kodu (sintaktički odnosi), a odvlači pažnju od semantičkih odnosa (odnosa znaka i predmeta). Prema Novica Petković, isto.

[26] »Mi ulazimo u obrede da bismo preneli kolektivne poruke sebi samima« C. Levy—Strauss, navedeno prema E. Leach, »Kultura i komunikacija«, Prosveta, Beograd, 1983. str. 69).

[27] Boris Tomaševski, »Konstrukcija teza«, Teka, Zagreb, 1974, 4, str. 807—820.

gomile i-veza u navedenim primjerima sugeriraju prije svega sveobuhvatnost i savršenstvo — između ostalog i rezultirajućom količinom teksta, ali prvenstveno njihajnim govornim oblikom. Govorni je njihaj univerzalno i neposredno prepoznatljiv znak jer sliči onome što izražava.

Zaključak

U javnom se govorenju često javlja pravilan raspored prozodijskih signala. Gomilanje istovrsnih govornih oblika odražava govornikovu težnju da bude što sličniji izabranom tipu govorenja. U takvom govoru govorni oblik i ritam, a ne logički smisao, saziva dijelove teksta i, kao što je to u svim ritualnim govorima, poruka ritma važnija je od poruke teksta.

Ritam i govorne oblike čine vremenske skupine prozodijskih elemenata, koje organiziranim odnosima sličnosti i razlika privremeno ukidaju doživljaj linearnog slijeda govornih signala. Glavno je obilježje svake, pa i govorne figure da se ističe iz govorne pozadine i cijeli govor čini reljefnijim. Kad je govorniku važniji način govorenja nego njegov logički sadržaj, obično ponavlja jednake, za određeni način tipične govorne oblike. Ujednačenim govornim pulsiranjem govorni oblici gube glavno obilježje figure i govor se u cjelini uravnjuje ne bi li se tako izravnao s izabranim tipom govorenja koji govornik oponaša. Posebno se lako govorniku nameću dvoakcenatski govorni oblici — oblici s dvije govorne riječi — kao što su i-veze (*stimulirati i poticati*), polusloženice (*idejno-teorijski*), nominalne fraze (*činiti pomake*), te ustaljene veze pridjeva i imenice (*konkretna akcija*). Dvočlan je oblik vjerojatno osnovni oblik mentalne organizacije i najjednostavniji oblik koji zadovoljava čovjekovu potrebu za cjelovitošću (dvije različite jedinice čine jedno) i za simetrijom (oba dijela dvoakcenatskog govornog oblika podjednake su veličine). U našem je javnom govorenju posebno čest dvočlani oblik u kojem se dvije tekstualne jedinice vezuju veznikom *i*: i-veze. Njihovo ritmičko porijeklo, to jest važnost govornog oblika koji im je u osnovi (dva govorna impulsa doživljena kao jedan ciklus), pokazuje veliki broj sinonimnih i-veza u pučkoj frazeologiji, narodnoj književnosti i u suvremenom javnom govorenju.

U neverbalnom se sloju govora pojavljuju univerzalno i neposredno prepoznatljiva obilježja nestvaralačko govorenja. Ta obilježja nisu vezana za pojedine jezike, žanrove i teme, nego za vrstu govornih situacija u kojima na govorne oblike izrazito utječu društveni odnosi, to jest ono što se smatra pragmatičkim aspektom komunikacije. Posebno se to odnosi na situacije u kojima obezličeni govornik govori u ime institucije i na situacije u kojima je govorniku važno da se poistovjeti s nekom skupinom. Govornik postaje ne-kreativan kad prije svega želi biti prihvatljiv igrajući neku od društvenih uloga.

Kao i ostala neverbalna komunkacijska sredstva, i govorna zvučna osnova, ako nije oblikovana biranim retoričkim figurama, obično nije rezultat svjesnog izbora. Govornik uravnjuje svoj govor kad u težnji da bude što sličniji nekom govornom uzoru mehanički gomila obrasce. Govorni je automatizam rezultat nedostatka svijesti o sebi i drugima i nepostojanja želje za susretom s drugima.

Prilog br. 1

PLEONASTIČKE I-VEZE U SUVREMENOM JAVNOM GOVORU

nepoštivanje i kršenje
samostalnost i nezavisnost
demokratizacija i podruštvljavanje
(prepustiti) slučaju i stihiji
korištenje i eksploatacija
integritet i nezavisnost
red i mir
razvoj i prosperitet
prosperitet i napredak
kriza i zastoj
otpori i blokade
prodor i afirmacija
uloge i zadaci
poslovi i zadaci
metode i načini
oblici i forme
metode i oblici
ponašanja i djelovanja
rada i djelovanja
operacionalizacija i provodeje
jedinstvo i kohezija
interes i pažnja
interesi i potrebe
interesi i ciljevi
namjere i ciljevi
planovi i programi
ugled i poštovanje
mjere i sankcije
mjere i akcije
kriteriji i mjerila
preokupacije i opredjeljenja
podvojenosti i konfrontacije
neraspoloženje i nezadovoljstvo
greške i propusti
raspored i struktura
podrška i oslonac
zabune i nedoumice
mjere i ograničenja
napetosti i nemira
sukobi i sučeljavanja
problemi i dileme
razonode i zabave

mišljenja i stavove
mišljenja i razmišljanja
u mukama i patnjama
stimulirati i poticati
motivirati i poticati
puštati i propuštati
ocjenjivati i vrednovati
temeljiti i zasnivati
shvatiti i prihvatiti
okupiti i ujediniti
shvaćaju i zahvaćaju
izučava i razotkriva
veže i spaja
aktiviraju i pokrenu
stopili i nestali

potrebne i neophodne
neminovna i nužna
najnovije i svježe
bolećiv i popustljiv
složeniji i slojevitiji
složen i osjetljiv
teški i složeni
širi i cjelovitiji
nepovredivo i neotuđivo
neobičnih i neočekivanih
ni malo ni beznačajno
stvaralačka i kreativna
dosljedno i principijelno
sporo i neodlučno
odlučnije i brže
lažne i neistinite
selektivniji i diferencirani
mobilizatorska i pokretačka
orne i čile
ni formalno ni kompozicijski
popularan i atraktivan
društveni i javni
nedirnuti i čisti
ozbiljan i važan
potisnuta i zanemarena
lično i personalno

Nisu dvoakcenatski, ali se sastoje od dva sinonimna dijela primjeri:

kako i na koji način
svugdje i na svakom mjestu
u oba pravca i u oba smjera

nauka i znanstveno-istraživači rad
sheme i već istrošena rješenja
osnova i sastavni dio

Prilog br. 2

PLEONASTIČKE I-VEZE U PUČKOJ FRAZEOLOGIJI

trice i kučine
bijeda i nevolja
čast i dika
sve i sva
bog i bogme
bruka i sramota
bubnjevi i talambasi
cika i vika
huka i buka
bez roda i imena
koješta i svašta
od Kulina bana i dobrih dana
nitko i ništa
nitko i nigdje
red i običaj
strah i trepet
prah i pepeo
prah i prašina

pljeva i mrav
slika i prilika
kvake i burgije
staze i bogaze
bez duše i srca
trud i muka
kule i gradove

svim i svačim
čisto i bistro
zdrav i čitav
po pravu i pravici
pravo i pošteno

paliti i žariti
laže i maže
vrndaj i trndaj

Prilog br. 3

I-VEZE U PUČKOJ FRAZEOLOGIJI (KOMPLEMENTARNOST I TOTALNOST)

plug i motika
metla i lopata
uzde i bič
zurle i talambasi
sto i postelja
trlac i mlatac
gunj i opanak
štalica i kravica
drvlje i kamenje

krv i nož
krv i znoj
krv i kosti
put i krv
med i mlijeko

last i slast
prst i nokat
nokat i meso

dušom i tijelom
glavom i bradom
rukama i nogama
zubima i noktima
ognjem i mačem
kapom i šakom
lijevom i desnom
uzduž i poprijeko
nadugačko i naširoko
bez kraja i konca
vidom i nevidom

zborom i tvorom
sprijeda i straga
jasno i glasno
kratko i jasno
i ovako i onako

pred bogom i ljudima
na moru i kopnu
izbliza i izdaleka
otud i odovud
u dobru i zlu
tu i tamo

gol i bos
golotinja i bosotinja
slijep i gluh
kuhan i pečen

stići i uteći
veže i driješi
vješa i skida
vedri i oblači

prvi i zadnji
malo i veliko
kusi i repati
staro i mlado
muško i žensko

Prilog br. 4

I-VEZE S GLASOVNIM PONAVLJANJIMA

bog i batina
svim i svačim
sve i sva
bog i bogme
cika i vika
huka i buka
jasno i glasno
Janko i Marko
koješta i svašta
kost i koža
od Kulina bana i dobrih dana
laže i maže
u lasti i slasti
nitko i ništa
nitko i nigdje
ovce i novce
svetkom i petkom
prah i prašina

Janko i Marko
sve i jedan
u sreći i nesreći
dok je svijeta i vijeka
dok je sunca i mjeseca

brda i doline
suho i sirovo
ovce i novce
nebo i zemlja
lice i naličje
glava i rep
alfa i omega
bog i batina
život i smrt
ovo i ono

ni šuška ni buška
ni bijele ni crne
nit romoni nit govori
ni kriv ni dužan
ni kučeta ni mačeta
ni kuhan ni pečen
nit smrdi nit miriši
ni lijepo ni ružno
ni po babu ni po stričevima
ni traga ni glasa

prah i pepeo
po pravu i pravici
slika i prilika
stići i uteći
od stola i postelje
strah i trepet
suho i sirovo
sunca i mjeseca
svila i kadifa
šiš i goliš
štalica i kravica
ni šuška ni buška
trlac i mlatac
tu i tamo
vrndaj i trndaj
zborom i tvorom
tušta i tma

Ivan IVAS
Faculty of Philosophy, Zagreb

Two-word Spoken Forms in Public Speaking

SUMMARY

The universally and immediately recognisable features of non-creative speaking appear at the non-verbal level of speech (spoken forms and their rhythm). Public speech is sometimes made excessively dull due to the repetition of the same speech forms. In non-creative speech the spoken forms and the spoken rhythm mask the textual level, taking over the most relevant part of information. The paper is concerned with minor double-stress speech forms in which examples of the meaninglessness and superfluousness of the text point to the advantage of the spoken form or rhythm over the logical meaning. Special attention has been paid to the double-stress speech form in which two lexemes are connected by means of the conjunction and. The features of the non-creative speech are not related to individual languages, styles or topics but to situations where speech is influenced by social conditions i.e. those in which speakers play their social roles.